

Hoiame hiiepuid

Tekst ja foto AHTO KAASIK

Hiis pole sugugi alati tammik. Koke külas Kiigeoru hiiesalus annavad tooni saluna kaitse alla võetud iidset künnapuud, siin kasvab ka kaski, pihlakaid, kuuski jm. Kuigi hiide toob väike pinnasetee, on pühal paigal palju austajaid. Isegi nõukogude ajal jäät hiiekivile rohkesti münte.

Hiiepuu nagu ka hiis on meie rahva jaoks vaimne märk, millesse on kätketud eriline pühadus.

Enam kui sada tuhat inimest elas mullu öölaulupeol kaasa Tõnis Mäe esituses kõlanud palvele: "Looja, hoi hiiepuid, sest ladvad neil längu on maas!"

Teatud mõttes kehastab hiiepuu eestlast ennast. Kui õpime tundma hiiepuid, saame midagi olulist teada ka enda kohta.

Tavaliselt märgatakse üksikuid suuri hiiepuid, mis on jäänud lagedale väljale. Näiteks Märjama kihelkonnas Sipa külas kasvab hiiepärn paistab silma juba kaugelt. Hiieks aga peetakse tavaliselt vana tammi- kut, nagu seda on Mihkli hiietammik. Tegelikult on lugu palju mitmekesisem.

Meil leidub hiiekuusikuid, -männikuid ja -kaasikuid, samuti hiieleppi, -päрни, -jalakaid, -pihlakaid, -remmelgaid, -kadakaid jt. Tartumaal Võnnu kihelkonna Koke külas kasvab lausa looduskaitsealustest künnapuudest koosnev Kiigeoru hiiesalu. Mitmekesisuse põhjus on see, et iga hiie pinnast sirgub puupõõsas on püha ja puutumatu ning eri kasvukohtades kujunevad erinevad kooslused.

Kuna pühaduse allikaks on hiie pind, peetakse pühaks neidki puid, mis kasvavad vana hiiemetsa asemele. Üldjuhul kehtib see ka üksikute hiiepuude kohta. Kui uurida pärimust, selgub tavaliselt, et tegu on vana hiie viimase puuga. Enamik meie hiisi on aga hetkel hoopis lagedad.

1990. aastate alguses uskus maaülikooli korraldatud uuringu kohaselt kolm neljandikku Lõuna-Eesti maainimestest, et puul on hing. Põlise arusaama kohaselt on

iga puu hingestatud, kuid hiiepuudes peitub eriline vägi, mis nad pühaks ja puutumatuks muudab. Hiiepuudes elavad haldjad, metsa-emad ja -isad ning mõnikord isegi jumalad. Näiteks Mahu kihelkonna Tammealuse viimasel hiietammel olevat olnud kaitseks ümber aed, sest seal elas vanade eestlaste jumal.

Hiiepuid on peetud eriliselt elusaks. Pärimuse järgi võivad nad paigast teise rännata ja vigastatud puust hakkab verd voolama. Hiiepuud võivad ka kõnelda ning anda nõu. Eelkõige kuulavad nad inimeste palveid ja muresid. Kuid hiiepuu võib ka valu pärast häält teha. Rahvasuu kõneleb, et Kadiküla tamm karjunud pärast maha saagimist kaks päeva. Assikvere küla hiie-mänd on aga oma maharaiutud kaaslast taga nutnud:

See on minu isa aia taga kohe, Veiksra talu maal sii iite mänd. Kerik on sial iite mä otsan. Seda kohta kutsutakse praegu iite kalme. Mitte üks võsu ei ole sial iite pial muudku üks mänd. Sial oli kaks mändi, nüüd tõine on alles aga tõine on ära raiutud. See mis alles on, küll see undas ja kisas töist taga, tämä nõnnagu inime: "Uu uu,uu uu." Seda ma olen ise kuulnud. Muudku võttis aga ühte viisi. Vagane õhta oli aga tämä uutas ja kisas nõnna et. Aga sel mehel õli pärast õnnetus, kes männi raius. Alati kedagi sai otsa. Mineva aasta veelgi põlli 12 lammast ja karja laadad, kõik põllid ärä. Nüüd tõist

ei tohi puutu, midu tuleb äda ja õnnetus. See mänd on sadandid aastaid vana, kuivab juba ladvast. (Kodavere, 1941)

Hiiepuud, olgu ta noor või vana, elus või kuivanud, ei või mingil moel vigastada. Isegi pärast murdumist tuleb ta rahule jätta. Teda ei saeta, talt ei murta oksa ning teda ei viida minema. Ka vana hiiepuu ümber kasvavaid noori puid ei puututa. Ja seda mitte üksnes karistuse hirmust. Üle-eelmise aasta lõpus saeti maha noored puud, mis ümbritsesid Muhumaal Võlla hiietamme kuivanud tüve. Tuulte meeleva jätetud vana hiiepuu murdus nädala pärast. Nädalapäevad hiljem süttis hiiele lähim maja.

Rahvapärinus jutustab sageli, et inimesed püha puu ees kummardanud. Austuse märgiks paljastati pea. Hiiepuu juurde on mindud ja minnakse palvetama, ande viima ja mõnikord ravima. Hiiepuu kosutab ning lohutab, hajutab tusad.

Lõuna-Eesti naiste ühendus tuli eelmisel kevadel välja kauni algatusega: minna emadepäeval oma ema, vanaema ja vaaremaga lähima hiiepuu juurde ning siduda selle külge koos pael. Üks lõngajupp või ise punutud pael sõlmib sideme inimese ja püha paiga ning põlvkondade vahel.

Eesti põliskultuuris on hiiepuud peetud inimese sarnaseks. Ta võib liikuda, kõnelda, nõu anda, tavadest üleastujat karistada, ta tunneb valu ja tal on hing. Sajanditevanuseks elav puu ammutab endasse pühast paigast väge ja tarkust, mida meilegi jagada. Võib-olla pärineb sealt ka meie tarkus end metsa- ja puuderahvaks pidada.

Hiiesõnastiku järgmises loos tuleb juttu pühadest nii otseses kui kaudses tähenduses. 🌿